

Отримано: 19 квітня 2019 року

Прорецензовано: 7 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: litkovych@ukr.net

smal.oksana@gmail.com

anzelikayanovec@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-74-76

Літкович Ю. В., Смаль О. В., Яновець А. І. Семантично затемнені плеоназми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НАУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 74–76.

УДК 811.111.81'373.47

Літкович Юлія Вікторівна,

кандидат філологічних наук, Луцький національний технічний університет

Смаль Оксана Віталіївна,

кандидат філологічних наук, Луцький національний технічний університет

Яновець Анжеліка Іванівна,

кандидат філологічних наук, Луцький національний технічний університет

СЕМАНТИЧНО ЗАТЕМНЕНІ ПЛЕОНАЗМИ

У статті досліджено семантику плеонастичних словосполучень у сучасному англomовному медійному дискурсі. Запропоновано визначення плеоназмів, зокрема плеоназмів з семантично затемненими компонентами. Окреслено специфіку застосування плеоназмів у сучасному англomовному медіа-дискурсі. Доведено, що компоненти плеонастичного словосполучення можуть зберігати своє значення, а також може відбуватися зміна в семантиці їхніх компонентів, що є однією з причин появи плеонастичних утворень. Плеоназми з семантично затемненими компонентами становлять сполучення синонімічно еквівалентних компонентів іноземної та англійської мов, семантичний зв'язок між якими на сучасному етапі розвитку мови вважається втраченим. Подібні словосполучення утворюють плеоназми в англійській мові завдяки десемантизації одного з еквівалентів шляхом переходу у власну назву. Обґрунтовано, що семантично затемнені плеоназми вживаються з метою уточнення інформації.

Ключові слова: надлишковість, плеоназм, семантично затемнений компонент, семантично прозорий компонент.

Yuliya Litkovych,

PhD in Germanic Languages, Lutsk National Technical University

Oksana Smal,

PhD in Germanic Languages, Lutsk National Technical University

Anzhelika Yanovets,

PhD in Germanic Languages, Lutsk National Technical University

SEMANTICALLY OPAQUE PLEONASMS

The semantics of pleonastic phrases in contemporary English-language media discourse is analyzed in the article. The definition of pleonasm is proposed, particularly pleonasm with semantically opaque components. Semantically opaque pleonasm are two / multicomponent word combinations with synonyms and close meaning components, one of these components (primarily the first one) is semantically opaque and is not usually used independently in the language. Such pleonasm nominate foreign-language geographical names. In different proper names all pleonasm were necessary explanations for inexplicable foreign words or word combinations and later became part of a word combination where redundancy is not understood without etymological research. The specific characters of the use of pleonasm in modern English-language media discourse are described. It is proved that the components of the pleonastic phrase can preserve their meaning and there may also be a change/shift in the semantics of their components. This shift is one of the causes of the pleonasm appearance. Pleonasm with semantically opaque components are a combination of synonymically equivalent components of foreign and English languages. The semantic link between these components is considered to be lost at the present stage of language development. Similar phrases form pleonasm in English due to the desemantization of one of the equivalents through its transition to the proper name. It is substantiated that semantically opaque pleonasm are used to clarify information. Such redundant phrases are understood as absolutely natural phenomenon in English and have practical explanation – to intensify, clarify and exaggerate the meaning. The reason for the creation of pleonastic phrases is one and the same: insufficient transparency of one of the components and this component the word of foreign origin. Pleonasm is the result of rather complex processes of semantic development of components that are combined.

Key words: redundancy, pleonasm, semantically opaque component, semantically transparent component.

Плеоназми з семантично затемненими компонентами – це дво- / багатокomпонентні сполучення із синонімами й близькими за значенням компонентами, один із яких, переважно перший, є семантично затемненим і зазвичай самостійно в мові не вживається. Такі плеоназми номінують іншомовні географічні власні назви: *Sierra Nevada mountain range*, *Sahara Desert*, *Mississippi River*, *Lake Tahoe*, *Faroe Islands*, *Angkor Wat temple* та ін., наприклад: *Gold Country is a region that spans more than 100 miles along the western slope of the Sierra Nevada mountain range (Montoya Ch.)*.

У прикладі Сьєрра-Невада – гірський хребет у західному поясі гір Північної Америки. Свою назву він запозичив з іспанської мови, де *Sierra Nevada* означає ‘гірський хребет’. Англійське сполучення *mountain range* після *Sierra Nevada* з’явилося як пояснення іспанської власної назви. Так, розшифрувавши сполучення *Sierra Nevada mountain range*, отримуємо ‘mountain range mountain range’, що містить плеонастичні компоненти *range* та *mountain*. Так само й у сполученні *Sahara Desert*, де *Sahara* з арабської означає ‘пустеля’, маємо надлишкове повторення ‘desert desert’; *Mississippi* мовою індіанців – ‘велика ріка’, тому буквальне значення сполучення *Mississippi River* – ‘great-river river’; *Lake Tahoe* означає ‘lake lake’; *Faroe Islands* перекладається як ‘sheep island islands’, а *Angkor Wat temple* означає ‘Angkor temple temple’. Отже, усі плеоназми у власних назвах були необхідними поясненнями незрозумілих іншомовних слів або сполучень, а пізніше стали частиною сполучення, де надлишковість не відчувається без етимологічного дослідження.

Коли має місце семантичне затемнення одного з компонентів плеоназму, то їхня синонімічність виявляється лише в плані діяхронії, наприклад: *Los Altos Hills*, *The La Brea Tar Pits* та ін. Проаналізуємо наведені приклади. *Los Altos Hills* – це місто в штаті Каліфорнія, США. У цьому словосполученні поєднуються дві мови – англійська та іспанська: *Los Altos* з іспанської перекладається як ‘гори’, тому словосполучення *Los Altos Hills* є плеонастичним, адже лексема «гори» дублюється. Перший компонент *Los Altos* семантично затемнений, а другий (*Hills*) – розшифровує та пояснює значення першого для носіїв англійської мови. Другий приклад – це *The La Brea Tar Pits*, район бітумних озер на території Лос-Анджелеса в Каліфорнії. *La Brea* з іспанської перекладається як ‘смола’, а слово *tar* англійською також означає ‘смола’. Дослідивши значення компонентів цього словосполучення, ми зараховуємо його до плеоназмів, адже *The La Brea Tar Pits* означає ‘the the tar tar pits’ (*la* в іспанській є означеним артиклем, який вказує на жіночий рід іменника *brea*, а *Tar* означає ‘Pits’, ‘ями’, ‘впадини’).

Плеоназми типу *Los Altos Hills*, *The La Brea Tar Pits* та ін. становлять сполучення синонімічно еквівалентних компонентів іноземної та англійської мов, семантичний зв’язок між якими на сучасному етапі розвитку мови вважається втраченим. Такі лексичні одиниці у структурі плеонастичних словосполучень семантично рівнозначні. Подібні словосполучення утворюють плеоназми в англійській мові завдяки десемантизації одного з еквівалентів шляхом переходу у власну назву.

У плеоназмах семантично затемненими компонентами є запозичені слова. В іспанських словах *altos* та *brea* відбувся семантичний зсув і вони стали означеннями в плеонастичних словосполученнях *Los Altos Hills* та *The La Brea Tar Pits*, де загальні іменники іспанської мови перетворилися на власні назви в англійській та закріпились у ній. Англійські слова *hills* та *tar* з’явилися у словосполученнях для пояснення незрозумілих слів іспанської мови, напр.: *The state of California has a nice selection of schools offering CAANEP-accredited Diagnostic Medical Sonography programs in 2014. The programs are spread around the state from Los Altos Hills in the north to San Diego in the south (Parmley L.)*.

Іншомовним може бути не тільки перший, а й другий компонент. Так, у словосполученні *Mount Maunganui* перший компонент *mount* цілком зрозумілий для носіїв мови та має значення ‘гора’, а другий – запозичений з мови маорі, напр.: *Beaches from Mount Maunganui to Maketu Estuary were closed from noon yesterday to allow workers to remove oil and containers that have washed ashore from the 47,000-tonne container ship (The Sydney Morning Herald)*.

Географічна гора *Maunganui* розташована в Новій Зеландії, де отримала свою назву з мови маорі, корінного населення Нової Зеландії до прибуття європейців. У мови маорі *maunganui* означає ‘гора’, але носії англійської мови для тлумачення невідомого слова використали слово *mount*.

Подібне надлишкове нашарування однакових за значенням запозичених слів насправді сприймається як абсолютно закономірне явище в англійській мові та має своє практичне виправдання – необхідність підсилення, уточнення, гіперболізації значення тощо. Джерела іншомовних компонентів плеонастичних словосполучень в англійській мові різноманітні. Причина утворення плеонастичних словосполучень одна й та сама: недостатня прозорість одного з компонентів, яким виявляється слово іншомовного походження. Як бачимо, плеоназми є результатом досить складних процесів семантичного розвитку компонентів, які поєднуються.

В англійській мові є велика кількість плеонастичних словосполучень у власних назвах, де перший або другий компонент етимологічно затемнений і тому сприймається мовцями як означення головного слова. У плеонастичних словосполученнях, які відтворюють власні назви, ми виокремили дві групи. Перша представлена топонімами, назвами географічних об’єктів, а друга – хрматонімами, власними назвами матеріальних витворів людини.

Так, до топонімів зараховуємо:

1) назви річок: *Cuyahoga River* (*Cuyahoga* означає ‘звивиста річка’ в ірокезькій мові), *Douglas Water* (*douglas* із галльської мови – ‘чорна вода’), *Hatchie River* (*hatchie* з мускозької – ‘річка’), *Mississippi River* (*mississippi* з алгонкінської – ‘велика річка’) та ін.;

2) озера та інші водойми: *Deschutes Falls* (*deschutes* із чинукського жаргону – ‘річка’), *Laguna Lake* (*laguna* з іспанської – ‘озеро’), *Lake Ellesmere* (*ella* з давньоскандинавської – ‘озеро’) та ін.;

3) гори та пагорби: *Bredon Hill* (*bredon* із британської – ‘пагорб’), *Bryn Glas Hill* (*bryn glas* із валлійської – ‘голубий пагорб’), *Mount Katahdin* (*katahdin* з мови пенобскот – ‘велика гора’) та ін.;

4) острови: *Canvey Island* (*cana* з англосаксонської – ‘острів’), *Isle of Sheppey* (*sheppey* з англосаксонської – ‘острів овець’), *Lundy Island* (*lundy* з давньоскандинавської – ‘острів буревісника’) та ін.;

5) інше (височини, ліси, водоспади, галактики, пляжі, луки, бухти): *Ardornish Point* (*aird* з галльської – ‘підвищення’), *Beechhurst Holt Wood* (*hurst* та *holt* із англосаксонської – ‘ліс’), *Eas Fors waterfall* (*eas* із галльської – ‘водоспад’, *fors* із давньоскандинавської – ‘водоспад’), *Milky Way Galaxy* (*galaxy* з грецької – ‘Чумацький Шлях’) та ін.

До групи хрматонімів [3, с. 6] зараховуємо назви людських споруд: *El Camino Way* (*camino* з іспанської – ‘дорога’), *Gaza Museum of Archaeology* (*gaza* з арабської – ‘музей’), *Napton-on-the-Hill* (*napton* зі староанглійської – ‘поселення на пагорбі’), *Trendle Ring* (*trendle* зі староанглійської – ‘кільце’) тощо.

Власна назва поєднує дві мови: мову місцевого населення, яке дало назву топоніму або хрматоніму, та обов’язково англійську для тлумачення першого незрозумілого компонента. Наприклад: *One Sunday afternoon in 1969 the filthy, oil-coated Cuyahoga River in Ohio caught fire and quickly became a potent symbol of industrial pollution, helping galvanize public opinion and set the stage for passage of national environmental laws the following decade (The Los Angeles Times)*.

У наведеному прикладі словосполучення *Cuyahoga River* є плеоназмом, адже слово *cuyahoga* індіанською мовою, яка належить до ірокезької мовної родини, означає ‘звивиста річка’. Ця мова була поширена на півночі США, де проживали корінні жителі Америки. Спочатку вони дали назву річці своєю мовою, а пізніше до незнайомої назви приєдналось англійське слово-пояснення *river*. Отже, словосполучення *Cuyahoga River* є плеонастичним, адже, розшифрувавши перший етимологічно затемнений компонент, ми отримуємо значення ‘crooked river river’, де другий складник словосполучення є надлишковим.

Як було зазначено раніше, власна назва в плеонастичному словосполученні зустрічається не тільки як перший компонент, але і як другий, коли англійське слово-пояснення передує йому. Наприклад: *As some people reacted with scepticism to news of a crocodile sighting on the River Avon, others took the opportunity to put up warning signs for commuters (The Telegraph)*.

У творенні плеонастичного словосполучення *River Avon* задіяні дві мови: англійська та бретонська, яка належить до британських мов у складі кельтської групи [1, с. 206]. Географічно річка *Avon* знаходиться на південному заході Англії, де була поширена бретонська. Кельтські племена, які жили в Британії та розмовляли своїми мовами, назвали річку *Avon*, що в перекладі з бретонської означає 'річка'. Тому словосполучення *River Avon* є плеонастичним, де другий компонент семантично затемнений, а перший розкриває значення другого компонента.

У наступному прикладі й без етимологічного дослідження можна сказати, що словосполучення *Walla Walla* є плеонастичним через дублювання компонента: *In April 1998, the Walla Walla River was listed by the environmental group American Rivers as eighteenth on their list of "America's Most Endangered Rivers of 1998" due to being "flow impaired" as a result of irrigated agriculture having diverted all of the river's flow (The Age).*

Walla Walla River – це річка на північному заході американського штату Вашингтон. Семантично затемнений перший компонент *walla* означає 'річка' та походить із сахапінської мови, якою розмовляють індіанці на півдні штатів Вашингтон та Орегон. Варто зазначити, що повтор слова *walla* у сахапінській мові використовується як деминутив 'маленька річка'. У розгорнутому вигляді отримуємо надлишковість 'little river river'.

У топонімах англійської мови ми також зустрічаємо трикомпонентні словосполучення, такі як *Loch Lomond Lake*, де два компоненти, які дублюють один одного, роз'єднані третім компонентом в інтерпозиції, напр.: *In addition to Loch Lomond Lake, the park is home to nearly two dozen large lochs, many smaller lochs, and more than 50 flowing rivers. Water-based activities from sailing to fishing are popular with visitors and locals alike (The Age).*

Loch Lomond Lake – це найбільше прісне озеро на території Шотландії [4, с. 853]. *Loch* у перекладі означає 'озеро', а *lomond* – 'деревина, в'яз'. Обидва компоненти словосполучення запозичені з галльської мови. Таким чином, у плеонастичному словосполученні *Loch Lomond Lake* із двох близьких за значенням компонентів один (*loch*) займає домінуючу позицію, а другий (*lake*) є залежним від нього компонентом, який розкриває значення попереднього слова.

У топонімах є словосполучення, які ми зараховуємо до плеоназмів і які потрібно пояснити окремо, напр.: *Milky Way galaxy is even lighter than thought (The Age).*

Так, словосполучення *Milky Way galaxy* на перший погляд не є плеоназмом, адже в світі існує безліч галактик, тобто Чумацький Шлях – не єдина галактика. Але етимологія слова *galaxy* доводить, що воно походить із грецької мови та означає 'milky way', отже, це словосполучення цілком обґрунтовано можна зарахувати до плеоназмів: у ньому двома різними мовами передається одне й те ж значення – 'milky way milky way'.

Семантичні зміни в змісті того чи того компонента плеоназму впливають на його вживання в мові. Зсув у семантичному змісті компонента призводить до затемнення його лексичного значення в структурі плеоназму й втрати ним самостійного вживання в мові або ж до збереження компонентом самостійного вживання в мові без дублювального компонента. Наприклад: *Knowing our galaxy's total mass will tell us a lot about it. Is our Milky Way typical, or is it actually quite weird? – asks Alis Deason of the University of California, Santa Cruz (ibid.).*

Таким чином, у власних назвах основною причиною появи плеонастичних словосполучень є семантичний зсув у значенні першого або другого компонента. Зсув у значенні одного з компонентів плеоназму одночасно із втратою ним самостійного вживання в мові, а також у випадку семантичного зсуву при збереженні компонентом плеонастичного словосполучення самостійного вживання, призводить до утворення плеоназмів з етимологічно затемненими компонентами. Причини семантичних змін у плеоназмах розкриваються при порівняльному вивченні споріднених та неспоріднених мов, які, однак, мають історичні контакти.

Література:

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2006. 456 с.
2. Літкович Ю. В. Плеоназми в сучасному англомовному медіа-дискурсі: структура, семантика, функції : дис. ... кандидата філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2016. 255 с.
3. Ткаченко Г. В. Англомовні хремотоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Одеса, 2012. 19 с.
4. Collins Encyclopaedia of Scotland / [ed. : J. Keay, J. Keay]. London : HarperCollins Publishers Ltd., 1994. 1046 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

5. Anton R. United Kingdom Guide Loch Lomond and the Trossachs National Park, Scotland. *The Age*. URL : <http://theage/travel.nationalgeographic.com/travel/parks/loch-lomond-trossachs-scotland/>
6. Boxall B. Sandy a galvanizing moment for climate change? *The Los Angeles Times*. URL : <http://articles.latimes.com/2012/nov/04/local/la-me-climate-politics-20121105>
7. Dick D. Team aims to pump oil from ship. *The Sydney Morning Herald*. URL : <http://www.smh.com.au/environment/conservation/team-aims-to-pump-oil-from-ship-20111013-1ln5v.html>
8. Carter C. Beware of the River Avon crocodile, visitors warned. *The Telegraph*. URL : <http://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/howaboutthat/10929756/Beware-of-the-River-Avon-crocodile-visitors-warned.html>
9. Grossman L. Milky Way galaxy is even lighter than thought. *The Age*. URL : <http://www.theage/news/scientist.com/article/mg21929302.900-milky-way-galaxy-is-even-lighter-than>
10. Montoya Ch. Gold Country, California. URL : <http://ezinearticles.com/?Gold-Country,-California&id=4899464>
11. Parmley L. 5 Affordable Accredited Sonography Programs in California in 2014. URL : <http://www.ultrasoundtechnician.center.org/category/cheapest-programs>
12. Thompson M. Flow Restoration: Water in the Walla Walla River. *The Age*. URL : http://www.theage/wwwbwc.org/index.php?option=com_content&view=article&id=118&catid=40&Itemid=12